

JAARBOEK

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

VI. 1919.

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1919.

Een onbekende Groot van ZWEDER VAN KUILENBURG
 Bisschop van Utrecht (1425—1426)
 te Rhenen geslagen.

Voorzijde: SVEDERVS ꝰ EPI ꝰ UTRECHTENSIS.
 Borstbeeld van den bisschop ten halven lijve van voren
 gezien, gewaad en myter versierd, de rechterhand
 zegenend opgeheven en in de linkerhand een met edel-
 steenen versierden schepter houdend. Voor hem twee
 wapenschilden: van het Sticht en het gevierendeelde
 wapen 1 en 4 Kuilenburg (drie zuilen) 2 en 3, leeuw
 naar links.

Keerzijde: ꝰ MONE-IT ꝰ NO-VA ꝰ RE-NENS'.
 Een doorlopend gevoet kruis, hetwelk het veld der
 munt in vier deelen scheidt. Tusschen de beenen van
 het kruis de letters M-I-N' afkorting van Mar-
 tinus den patroon der stad.

Zilver. 1,9 gram. Verzameling W. C. C. BRASEM te Arnhem.

De munten van het Bisdom Utrecht behooren tot
 de belangrijkste der oude Nederlandsche munten. Zij

zijn beschreven en afgebeeld in het bekende werk van Professor VAN DER CHIJS ¹⁾.

Met recht mogen wij de hierboven beschreven munt eene groote aanwinst dezer serie noemen, daar tot heden slechts drie munten van Bisschop Zweder bekend waren.

Prof. v. d. CHIJS kende er slechts een: den dubbelen Groot afgebeeld in zijn werk op pl. XV. Deze munt is eene nabootsing van de dubbele Grooten ²⁾ van den Holland-schen graaf JAN VAN BEIEREN (1421—25), terwijl sedert dien in de *Revue de la Numismatique Belge* ³⁾ door den toenmaligen directeur van het Koninklijk Kabinet te 's-Gravenhage een $\frac{1}{4}$ Groot beschreven en afgebeeld werd, welk eene nabootsing is van een dergelijk muntje onder ZWEDER's voorganger, Bisschop FREDERIK VAN BLANKENHEIM geslagen (v. d. CHIJS pl. XV. 25).

De derde bekende munt werd door Dr. G. A. HULSEBOS uit de verzameling van het Provinciaal Genootschap voor Kunst en Wetenschap te Utrecht in het *Tijdschrift* beschreven en afgebeeld ⁴⁾.

Het is een Goudgulden, ook wel St. Jans- of Rijn-gulden genaamd, die reeds onder Bisschop FREDERIK

¹⁾ P. O. v. d. CHIJS. *De munten der Bisschoppen, van de Heerlijkheid en de stad Utrecht, van de vroegste tyden tot aan de Pacificatie van Gent*. Haarlem 1859.

²⁾ P. O. v. d. CHIJS. *De munten der voormalige Graafschappen Holland en Zeeland, alsmede der Heerlijkheden Vianen, Asperen en Heukelom*. pl. XI. n°. 8 en 9 en pl. XII n°. 11 en 12.

³⁾ J. F. G. MEIJER. *Monnaies rares du Cabinet Royal de la Haye* *Revue Numismatique Belge*. 1873. pl. VII. n°. 23.

⁴⁾ Dr. G. A. HULSEBOS. *Monnaies et jetons inédits ou peu connus des Evêques d'Utrecht*. *Tijdschrift van het Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Munt- en Penningkunde*. Amsterdam 1901. pl. VIII. n°. 10.

VAN BLANKENHEIM geslagen waren (v. d. CHIS pl. XIII. 1). Reeds in 1869 had de heer MEIJER in de *Revue Belge* (p. 103) eene korte mededeeling gedaan van het vinden van dezen Goudgulden nabij Utrecht.

Verder geeft Dr. HULSEBOS in het reeds vermelde opstel eene beschrijving en afbeelding van een $\frac{1}{2}$ Groot (pl. VIII n°. 11), welk echter bij nadere beschouwing eveneens een $\frac{1}{4}$ Groot blijkt te zijn, reeds door den heer MEIJER beschreven.

Door welwillende mededeeling van den heer A. O. VAN KERKWIJK, Directeur van het Koninklijk Munt- en Penningkabinet te 's-Gravenhage is het mij mogelijk hier nog van een ander merkwaardig muntstukje van ZWEDER VAN KULENBURG melding te maken, hetwelk zich in genoemd Kabinet bevindt, n.l. een proef in koper voor een onbekenden Goudgulden.

In het *Bulletin Mensuel de Numismatique et d'Archéologie*, publié par R. SERRURE, tome quatrième 1884—85 p. 16 vindt men deze munt beschreven en afgebeeld. De voorzijde is geheel gelijk aan den hierboven afgebeelden onbekenden Groot, terwijl de keerzijde eene navolging der Rijnsche goudguldens is, welk type reeds door Bisschop FREDERIK VAN BLANKENHEIM voor zijn goudguldens gevolgd werd (v. d. CHIS pl. XIII. n°. 1 en 2).

Te verwonderen is het niet dat er van Bisschop ZWEDER zoo weinig munten bekend zijn, daar deze slechts gedurende tien maanden (1425—1426) de bisschoppelijke waardigheid bekleedde.

«Zelden», aldus schrijft Prof. v. d. CHIS, «heerschte er meer verwarring in het Utrechtsche Stift, dan bij den dood van ZWEDER's voorganger, Bisschop FREDERIK VAN BLANKENHEIM in 1423».

Er ontstond over de keuze van eenen opvolger zulk eene tweedracht, dat eene blijvende scheuring in de Utrechtsche kerk er het gevolg van was. De kerkelijke zoowel als de wereldlijke vorsten, die het Bisdom omringden prezen ieder hunnen candidaat om het zeerst aan.

De aartsbisschop van Keulen, DIEDERIK II graaf van MEURS steunde de candidatuur van zijnen broeder WALRAVEN VAN MEURS, de hertog van Berg die van GERARD VAN KLEEF; de bisschop van Luik die van ALBRECHT VAN HUY. Andere mededingers waren RUDOLF VAN DIEPHOLT, zoon van den graaf van DIEPHOLT, proost van Osnabrück; verder ZWEDER VAN KUILENBURG, Domproost te Utrecht, zoon van GERARD IX Heer van KUILENBURG en BAERTE, dochter van JAN, Heer van EGMOND, en ten slotte JOHANNES VAN BUREN, Proost te Aken.

Niettegenstaande de meerderheid van stemmen in het Kapittel op RUDOLF VAN DIEPHOLT was uitgebracht, weigerde Paus MARTINUS V hem te bevestigen, wegens de oneenigheden, die bij de verkiezing hadden plaats gehad. RUDOLF voerde van dien tijd af tot aan zijne latere bevestiging in 1431 den titel van «Postulaat» (den gewenschten) ¹⁾.

De Paus droeg aan RABANUS, bisschop van Spiers den Utrechtschen bisschopszetel op, doch deze liet zich door ZWEDER VAN KUILENBURG bewegen hem zijn recht

---

¹⁾ Bekend zijn de gouden munten door RUDOLF VAN DIEPHOLT van 1426—1431 te Deventer geslagen, onder den naam van «Postulaatgulden» welken naam ook de latere goudgulden behielden, die RUDOLF als Bisschop bevestigd, te Utrecht liet slaan, niettegenstaande daarop de titel van RUDOLF als Bisschop voorkomt.

op het Bisdom Utrecht af te staan in ruil voor het ambt van Domproost te Utrecht. Door geschenken aan het Hof van Rome wist ZWEDER te bewerken dat de Paus deze overeenkomst bekrachtigde (1425).

In Utrecht werd ZWEDER door de geestelijkheid erkend en ontvangen, doch de burgerij aldaar en in eenige deelen van het Nedersticht moest gedwongen worden, het uit Rome ontvangen bevel tot erkenning te gehoorzamen. In het Oppersticht echter was de aanhang van RUDOLF zoo groot dat ZWEDER daar nimmer vasten voet verkreeg. Intusschen vermeesterde Bisschop ZWEDER het slot ter Horst en noodzaakte de steden Rhenen en Amersfoort hem als Bisschop te ontvangen.

In het begin van het jaar 1425 verliet RUDOLF, die zich nog te Utrecht ophield, bevreesd voor de komst van Zweder de stad en in Augustus beklom ZWEDER den Utrechtschen zetel, dien hij echter slechts tien maanden bekleedde. Zijn eerste werk was zijnen tegenstander RUDOLF VAN DIEPHOLT in den kerkelijken ban te doen en een verbond te sluiten met FILIPS VAN BOURGONDIE, het hoofd der Kabeljauwsche partij in Holland, die onmiddellijk de aanhangers van RUDOLF in het Sticht, die het met de Hoekschen of partij van JACOBA VAN BEIEREN hielden, met geweld aanviel.

Bisschop ZWEDER, trotsch van aard, maakte zich te Utrecht zeer gehaat. Hij liet zich overreden in den zomer van 1426 eenigen tijd te Amersfoort, Rhenen en op het Slot ter Horst te gaan doorbrengen. RUDOLF, die in het geheim van dit plan kennis droeg en zich in de nabijheid op het huis te Wulven ophield, maakte zich spoedig van Utrecht meester. Te vergeefs trachtte ZWEDER Utrecht te heroveren. Inmiddels was RUDOLF

door het Oppersticht (einde 1426) en in den zomer van 1427 ook door het Nedersticht als Postulaat, Ruwaard en beschermer van het Bisdom erkend, terwijl ZWEDER alle rechtsgebied ontzegd werd. Hij werd uit Amersfoort verdreven en hield zich nu eens te Kuilenburg, dan weer te Arnhem, meestal te Dordrecht op, vergezeld van de weinige kanunniken die zijne zijde hielden.

In 1427 sloot hij een verbond met FILIPS VAN BOURGONDIE, die in plaats van zijne nicht JACOBA VAN BEIEREN, zoo goed als heer en meester in Holland en Zeeland was. Met diens hulp en van den hertog AARNOUD VAN GELRE ¹⁾ werd een hevigen strijd in het Sticht gevoerd, echter niet voordeelig, zoodat ten slotte de Hertog van Gelre in 1429 en FILIPS VAN BOURGONDIE in 1430 met RUDOLF vrede sloot, waardoor de rust met de omliggende landen van Holland en Gelderland hersteld werd. doch de scheuring in de Utrechtsche kerk nam daardoor nog geen einde.

Wel had de Paus te dien einde in 1430 den Bisschop van Maskon derwaarts gezonden en aan ZWEDER, op diens voordracht, den titel van Bisschop van Caesarea (in partibus) verleend, doch ZWEDER voelde zich niet geneigd afstand van zijne waardigheid te doen en te bukken voor den uitspraak van Paus EUGENIUS IV, die

---

¹⁾ Den 16 Juli 1426 had ZWEDER een verbond gesloten met Hertog AARNOUD, waarbij deze hem zijn hulp beloofde tegen de stad Utrecht, tegen RUDOLF VAN DIEPHOLT en tegen Overijsel. ZWEDER beloofde den Hertog voor die hulp te zullen betalen 28.000 Overlandsche Rijnsche guldens en verbond daarvoor de eerste plaats, hetzij stad of slot, die hij in het Oversticht bemachtigen zou in pand te geven. Zie NIJHOFF, *Ge-denkwwaardigheden* IV. bl. XIX.

in 1433 RUDOLF VAN DIEPHOLT als Bisschop van Utrecht erkend had. ZWEDER beriep zich op de Kerkvergadering, die te Bazel vergaderd was, begaf zich zelfs daarheen om zijne zaak krachtig te bepleiten, doch overleed aldaar in het volgend jaar 1434.

ANDRÉ SCHULMAN.

Amsterdam, Juli 1919.

